

Три світлі ночі літа: харківський академік про тунгуський феномен, загибель цивілізації та вибір людства

03 липня, 2025 у 14:48 | Автор: Олена Зеленіна

Колаж Олени Зеленіної.

Дивні явища спостерігалися в південних регіонах Східної Європи та Сибіру в останній декаді червня 1908 року: білі ночі і дивні атмосферні явища у вигляді гігантських сріблястих хмар та незвично часті метеоритні дощі.

І нарешті 30 червня 1908 року землян чекала катастрофа, що наслідками своїми перевершила б Чорнобильську, а також трагедії Хіросіми і Нагасакі разом узяті.

Політ космічного тіла спостерігали жителі Східного Сибіру в радіусі 600 кілометрів, а звуковий сигнал від вибуху було чути за 1500 кілометрів, а на відстані до тисячі кілометрів відчувався струс землі.

Як [нагадує](#) портал «Цей день в історії», руйнації, завдані вибухом, еквівалентні вибуху водневої бомби, в 1000 разів потужнішої за скинуту на Хіросіму в 1945 році.

Близько 7 ранку за місцевим часом над глухою тайгою Східного Сибіру (нині Красноярський край, Росія) пролетіла величезна вогняна куля, яка вибухнула на висоті 5-10 кілометрів над землею.

Потужний світловий спалах і потік розжарених газів викликав лісову пожежу, що спустошила регіон вибуху.

Ударна хвиля, викликана ним, оббігла земну кулю і була зареєстрована багатьма метеостанціями світу, що дозволило оцінити її потужність у 5 балів за шкалою Ріхтера.

На величезному просторі, обмеженому зі сходу Єнісеєм, з півдня — лінією Ташкент-Ставрополь-Севастополь-Мілан-Бордо, із заходу — атлантичним узбережжям Європи, - розгорнулися небувалі за масштабами і абсолютно незвичайні світлові явища, що увійшли в історію під назвою «три світлі ночі літа 1908 року»: хмари, що утворилися на висоті близько 80 км, кілька діб інтенсивно відбивали сонячне проміння, тим самим створюючи ефект світлих ночей навіть там, де їх раніше не спостерігали.

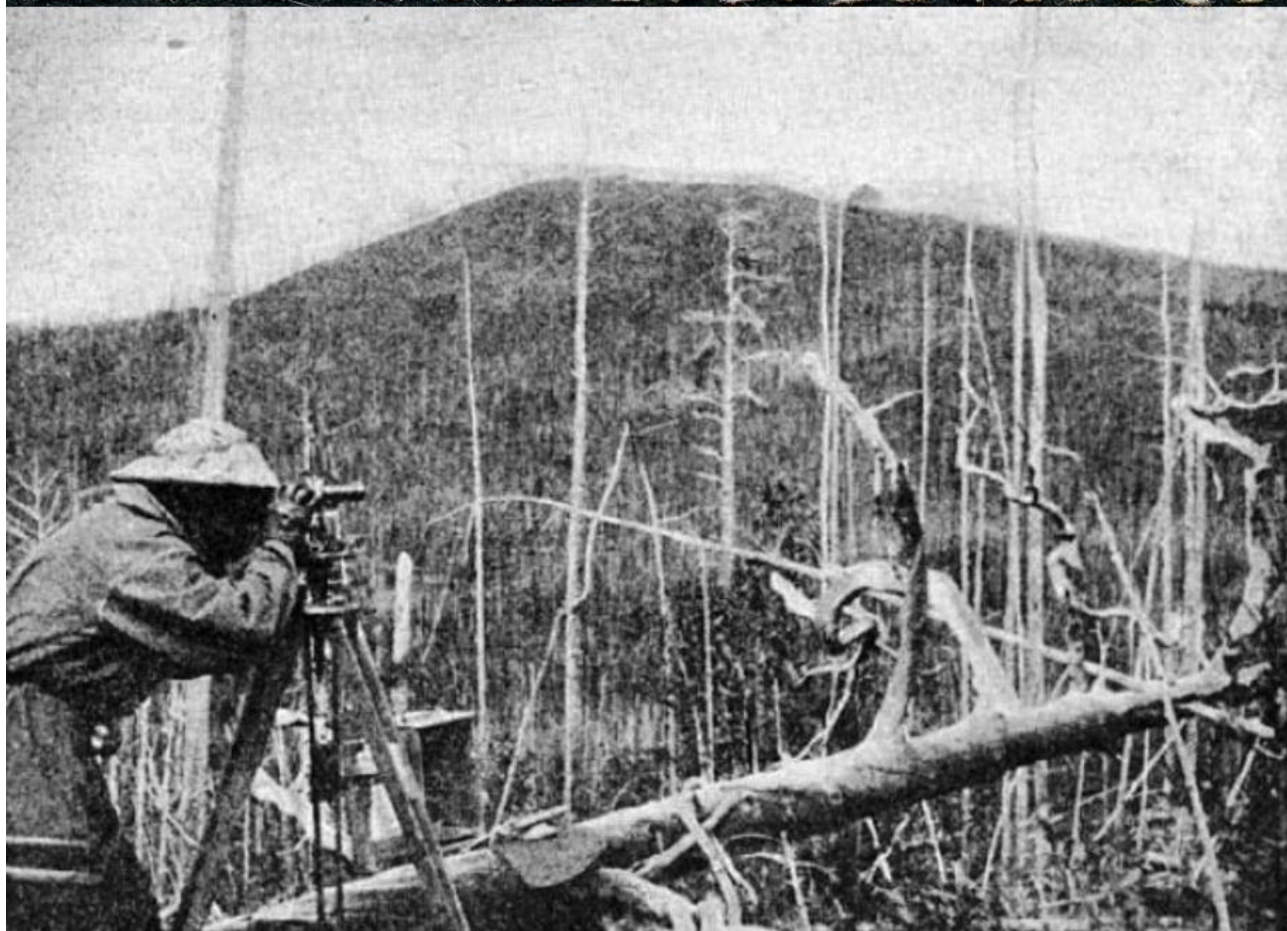
Місце падіння Тунгуського метеориту. Візуальна реконструкція.

...Снігова людина, прищезла на Землю "зелених чоловічків", НЛО та Лох-Неське чудовисько - ось теми, які з незмінним успіхом протягом багатьох десятиліть розбурхують уми людства і навіть перекочували з 20-го століття у нинішнє. Загадка Тунгуського метеорита з таких, із вічних...

Цікаво, що над таємницею Тунгуського метеорита боролися кілька команд дослідників.

Перші дослідження Тунгуського вибуху почалися лише у 1926 році, коли Академією наук СРСР до місця катастрофи протягом наступних 10 років було направлено чотири експедиції.

Українець - геолог Леонід Кулик (1883 – 1942) першим описав побачене. Його вразив обвал лісу на величезній території – близько 40 кілометрів. Перед ним з'явився великий торф'яник, поцяткований блюдцеподібними западинами.

Поштова марка СРСР присвячена пам'яті Леоніда Кулика та одна з перших експедицій. Фото з відкритих джерел.

Кулик вважав, що саме тут упав метеорит, а «блюдця» - це сліди його уламків. Він тоді запропонував комітету з метеоритів організувати експедицію та розпочати розкопки, щоб витягти небесних «прибульців».

До 1941 Кулик ще п'ять разів побував на цьому місці, а потім пішов на фронт і загинув при обороні Москви.

Комітет з метеоритів Академії наук СРСР наполягав на кометній гіпотезі, академік Фасенков займався метеорно-болідною, дослідників Зоткіна і Цикуліна більше цікавив характер ударної хвилі та незвичайна форма "пом'ятої" тайгової території, що з висоти нагадує метелика.

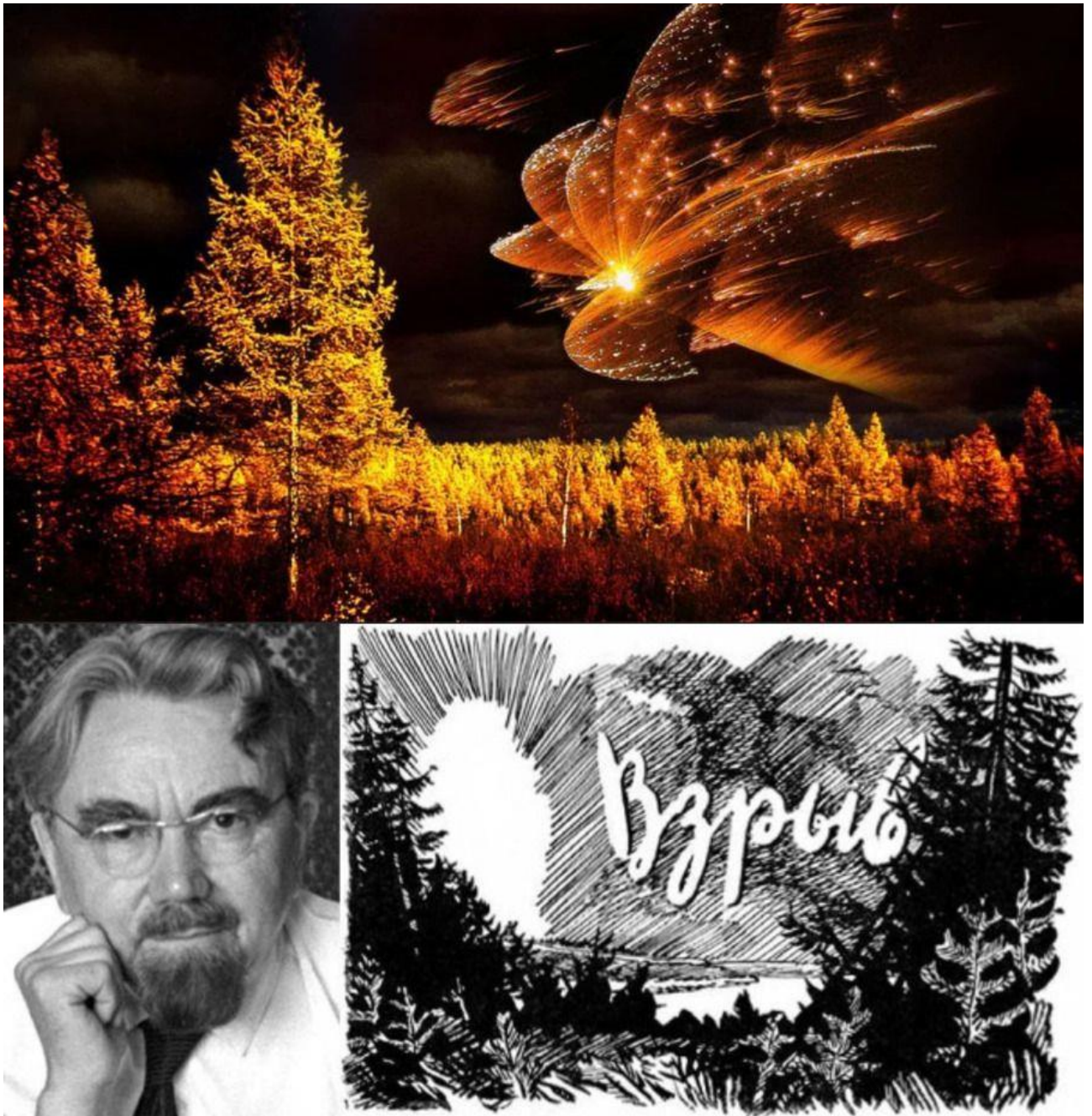
Озеро знаходиться точно в центрі улоговини, над якою вибухнув начебто болід. З російських джерел.

Спільною для всіх була установка, що при зіткненні "тіла" із Землею стався миттєвий вибух із перетворенням речовини на гази та аерозоль.

В 1958 році Академія наук СРСР направила туди експедицію на чолі з відомим геохіміком та планетологом Кирилом Флоренським (1915 – 1982).

Ціле літо провела вона там і визначила, що вибух справді стався у повітрі і воронки не мають жодного стосунку до метеориту — усі вони мерзлотного походження. Одним словом, пропонувалося роботи розпочинати заново, під іншим кутом зору.

І знову про Тунгуський метеорит забули. Поки письменник Олександр Казанцев (1906 – 2002) у романі "Пылающий остров" та оповіданні «Взрыв» не висунув гіпотезу про катастрофу на цьому місці корабля інопланетян.

Олександр Казанцев та його розповідь. Скріншоти із соціальних мереж. Колаж Олени Зелениної.

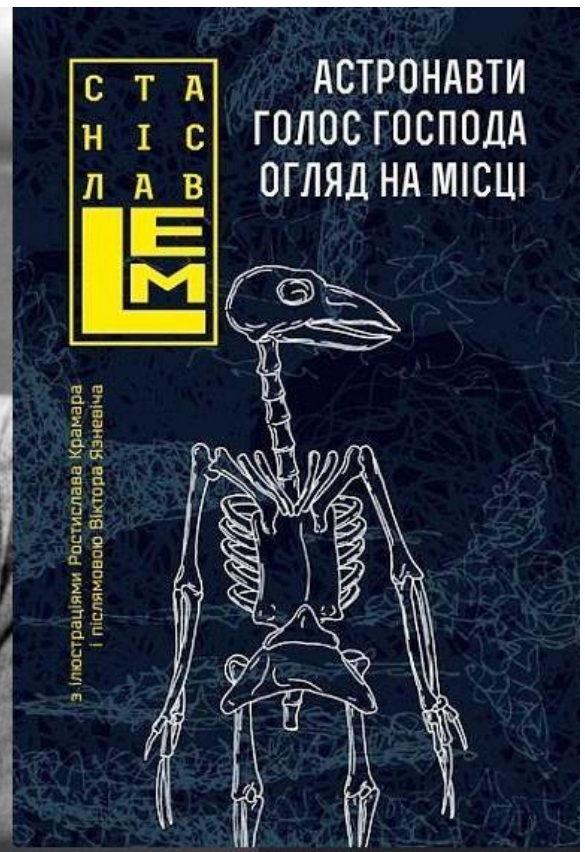
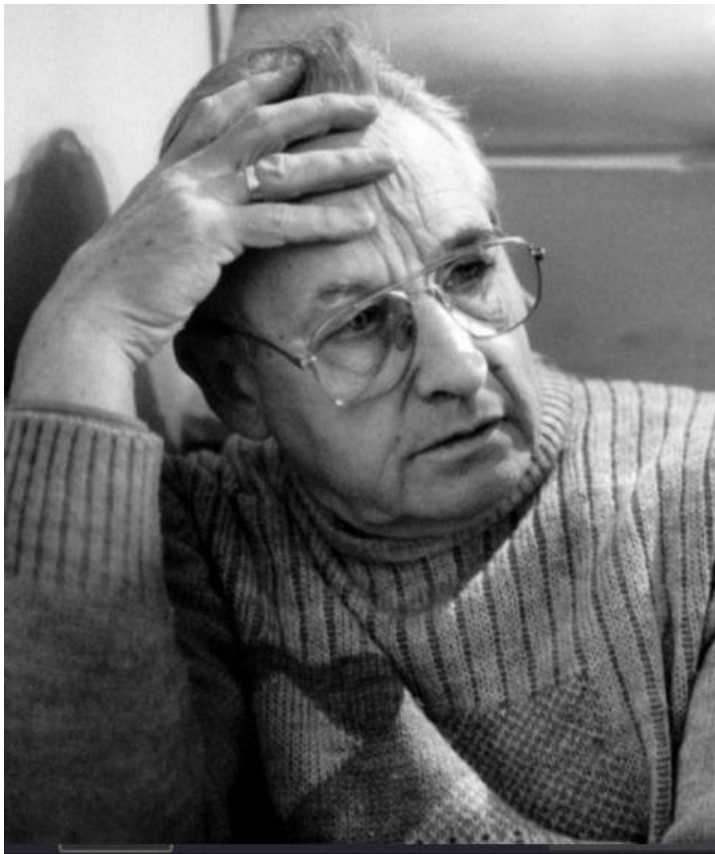
За сюжетом оповідання Тунгуський метеорит ніколи не падав на землю. Аборигени цих місць вважали, що з неба спустився бог вогню та грому – сліпучий Огди.

У своєму оповіданні Казанцев не лише висловив гіпотезу про штучну природу Тунгуського космічного тіла, а й описав прибульця, члена екіпажу інопланетного корабля: чорношкіру «шаманку», яка мала серце з правого боку і стверджувала, що вона прилетіла з «ранкової зірки». Венера, як і Марс, вважалася однією з планет, де можливе життя. Під час падіння інопланетного корабля вдалося вижити тільки їй – вона стала шанованою шаманкою місцевого племені.

Одні вважали Казанцева невігласом, інші наполягали на перевірці цієї версії.

Від розвитку фанстастичної думки захоплює дух!

1950 року польський письменник Станіслав Лем закінчив роботу над романом «Астронавти».

Частина перша

«КОСМОКРАТОР»

СИБІРСЬКИЙ МЕТЕОРИТ

30 червня 1908 року десятки тисяч жителів Середнього Сибіру могли спостерігати надзвичайне явище природи. Цього дня рано-вранці на небі з'явилася сліпучо-біла куля, яка з нечуваною швидкістю мчала з південного сходу на північний захід. Її бачили в усій Єнісейській губернії, що розляглася більш ніж на п'ятсот квадратних кілометрів. На всьому шляху її польоту здригалася земля, деренчали у вікнах шибки, обвалювалася зі стін штукатурка, тріскалися карнизи; навіть у віддалених місцевостях, де кулю не було видно, чувся важкий гуркіт, що наводив на людей жах. Багато хто вважав, що настав кінець світу; робітники в золотих копальнях облишили працю; тривога передалася навіть свійським тваринам. Через кілька хвилин після зникнення вогняної маси з-за обрію піднявся стовп полум'я і пролунав чотириразовий вибух, який був чутний у радіусі 750 кілометрів.

Станіслав Лем та сучасне видання його роману у перекладі українською мовою. Фото: видавництво "Богдан". Колаж Олени Зеленіної.

За сюжетом, через 90 років після падіння Тунгуського метеорита в районі Підкам'яної Тунгускі була виявлена катушка неземного походження з намагніченим дротом.

На думку Лема, Тунгуське космічне тіло було розвідувальним кораблем, який загинув через втрату управління над ядерним розпадом у двигуні.

Роман зіграв у розвитку польської фантастики величезну роль, за його сюжетом режисером Куртом Метцигом було знято фільм «Безмовна зірка» (1959).

У 1960-х роках видатний авіаконструктор Сергій Корольов організував експедицію в район падіння Тунгуського метеорита з метою вивчення феномену і, можливо, пошуку слідів космічного корабля, як припускає одна з версій. Експедиція не знайшла слідів корабля, але збрала цінні наукові дані.

Завдяки проведеній аерофотозйомці вдалось встановити масштаб і характер руйнувань: повалений в напрямку від епіцентру ліс за формою нагадував гігантського метелика з "крилами" порядку 70 км і "тілом" довжиною до 50 км, в центрі якого був острів діаметром 8 км із обгорілих, але неповалених дерев.

За спогадами космонавта Георгія Гречка, тоді Корольов сказав:

- А все-таки шкода, що нічого не знайшли...

У 2004 році сибірський уфолог Юрій Лавбін (1940 - 2017) нібито представив громадськості "докази існування інопланетян" з місця тунгуської катастрофи і навіть отримав мільйон рублів премії. Але подальшого розвитку історія не набула.

Колаж Олени Зеленіної.

Найбільш хвилює нашу уяву версія про причетність до вибуху експериментів одного з найзагадковіших вчених минулого століття Миколи Тесли (1856 – 1943).

Тесла нібито зміг перекинути на відстань кілька тисяч кілометрів величезний енергетичний імпульс, потік енергії. Начебто саме цей потік і бачили в небі очевидці, які й прийняли його або за метеорит, або за незрозуміле тіло.

Популярний американський письменник Джеймс Роллінс у книзі «Піщаний диявол» (Sandstorm, 2004) висуває версію, що Тунгуський метеорит складався з антиречовини. Вибух такої величезної сили колись давно знищив стародавнє, загублене в Аравійській пустелі легендарне місто Ірам (Убар).

Команда українських дослідників на чолі з Віктором Квасницею з Національної академії наук України у 2013 році проаналізувала мікроскопічні зразки порід, зібраних із місця вибуху. Вони мали метеорне походження і, головне, були виявлені в шарі торфу, що залягає з 1908 року.

Але досі залишається незрозумілим, чому місцеві жителі вважають місце падіння Тунгуського метеорита «проклятим».

Єдиний аргумент, що вони наводять дослідникам: «Там – погано».

Втім, і серйозні вчені не заперечують, що часом у зоні трапляються дуже дивні речі. Так, стверджується, що у районі вибуху усі годинники сповільнюють свій хід, тобто ще не вивчена аномалія, пов'язана з природою часу.

До речі, у повісті «Понеділок починається в суботу» брати Стругацькі дотепно припустили, що Тунгуське тіло – це корабель-контрамот, який рухається назад у часі, тому його сліди варто шукати не тепер, а у минулому.

Отже на сьогодні існує безліч версій того, що сталося, і немає загальноприйнятої теорії, яка б пояснювала вибух, що відбувся над сибірською тайгою, — жодна з версій, серед яких гігантський метеорит, комета з льоду і космічного пилу, кам'яний уламок астероїда, природний викид газу з-під земної кори, невдале приземлення космічного апарату інопланетян, — так і не знайшли свого підтвердження.

Видатний харківський вчений-мікробіолог та дослідник Півночі, академік Микола Васильєв 40 років присвятив вивченню тунгуської загадки. Усі сорок років Васильєв за власні (!) кошти організовував регулярні експедиції у тайгу, у яких його супроводжували ентузіасти-однорумці.

Місце падіння Тунгуського метеориту (сучасний вигляд/© NASA Earth Observatory) та архівне фото Миколи Васильєва на місці вибуху у тайзі. Колаж Олени Зелениної.

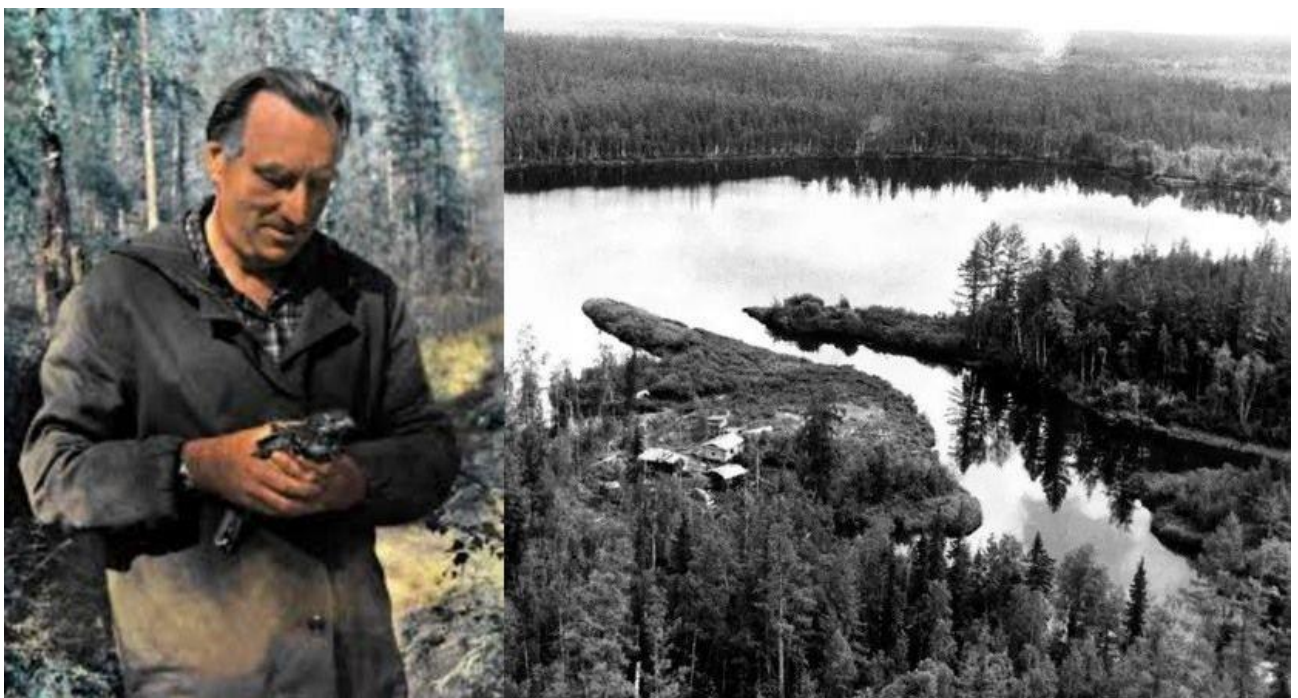
ДОВІДКА «Громади»

Заслужений діяч науки та техніки України, автор книги «Тунгусский метеорит. Космический феномен лета 1908 года», академік Васильєв Микола Володимирович (1930, Крим - 2001, Харків) - радянський та український вчений у галузі медицини та екології.

Наукову кар'єру зробив у Сибіру. З 1992 по 2001 рік працював заступником директора з науки Харківського Інституту мікробіології та імунології ім. І. І. Мечникова.

У медичних дослідженнях Микола Васильєв спеціалізувався у трьох основних напрямках: імунні аспекти взаємодії людини з навколишнім середовищем, вивчення медичних проблем адаптації населення до змін довкілля та вивчення проблем космобіологічних зв'язків людства, що розглядаються у руслі ідей про ноосферу В. І. Вернадського.

Підсумком систематичного зіставлення біомедичних наслідків ядерних катастроф (Чорнобиль, Алтай — Семипалатинськ, Заполяр'я, Південний Урал) стала колективна монографія «Соціальні та медичні наслідки ядерних катастроф» (Київ, 1998 р.).

М.В.Васильєв на місці падіння Тунгуського метеорита, 1981. Історичне фото з відкритих джерел.

Під час вивчення тунгуського феномена він закликав враховувати такі міркування:

Необхідно з усією визначеністю підкреслити, що тунгуська катастрофа є подією не локальною, а глобальною, що мала планетарний масштаб, і що вибух на Підкам'яній Тунгусці є хоч і найяскравішим, але далеко не єдиним епізодом...

Будь-яка гіпотеза про природу тунгуського феномена має, отже, пояснювати не тільки вибух 30 червня 1908 року, що у «далекому Сибіру», а й увесь комплекс космофізичних аномалій літа 1908 року.

Багато років вивчаючи місце вибуху, харків'янин Васильєв зупинився на двох версіях.

- Перший. Уранці 30 червня 1908 року Земля зіткнулася з невеликою кометою. Удар її ядра припав якраз Східним Сибіром, а хвіст відлетів на Захід. Як відомо, у Західному Сибіру, у Середній Азії і навіть у Європі тоді протягом 2-3 днів спостерігався ефект білих ночей.

Монографія «Тунгусский метеорит. Космический феномен лета 1908 года» є книгою-попередженням .

Його монографія «Тунгусский метеорит. Космический феномен лета 1908 года» є книгою-попередженням про можливу катастрофу цивілізації, причиною якої може стати зіткнення Землі з будь-яким космічним об'єктом, на кшталт Тунгуського «метеорита» в тому випадку, якщо це відбудеться в густонаселеному, насиченому ядерними установками районі Землі.

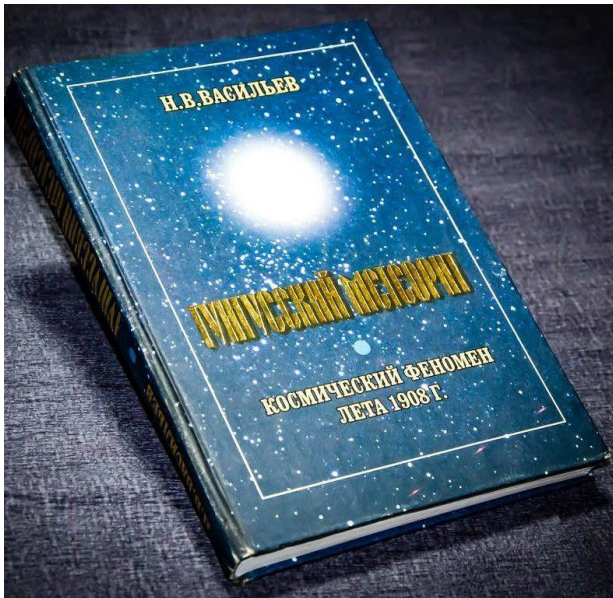
- Друга версія — це все ж таки зіткнення корабля інопланетян із Землею!

- Ми ще під час перших експедицій опитали сотні людей, яким було по 65-70 років, тобто вони були очевидцями польоту космічного тіла, - згадував Микола Володимирович. - Так от, мешканці південних районів Сибіру стверджували, що воно рухалося з південного сходу.

Інше говорили очевидці у селах верхів'їв Нижньої Тунгуски, на Ангари, у верхів'ях Лени. Вони спостерігали небесний слід зі сходу.

Тобто це «різночитання» говорить про те, що під час підльоту до Землі космічний прибулець змінив свою траєкторію польоту градусів на 20! Падаючий метеорит або комета розвороту за своєю природою зробити не можуть...

Таким чином, автор унікальних досліджень Тунгуського метеориту та наслідків ядерних катастроф, академік Микола Васильєв не виключав існування позаземних цивілізацій.

Колаж Олени Зеленіної.

Наскільки важливим це було для самого автора, свідчить епіграф до його книги «Тунгусский метеорит. Космический феномен лета 1908 года»:

*В каких бы образах и где бы средь миров
Ни вспыхнул мысли свет, как луч средь облаков,
Какие б существа ни жили, —
Но будут рваться вдаль они, подобно нам,
Из праха своего к несбыточным мечтам,
Грустя душой, как мы грустили.*

За словами його учнів, головним для нього було прагнення пізнання таємниць Всесвіту, яке проливає світло на еволюційні витoki людства, допомагає людині краще зрозуміти ближнього, відчувати зв'язок з космосом, минулим та майбутнім, тобто піднятися ще на один виток еволюційного розвитку Світу.

Микола Володимирович Васильєв прогнозував майбутнє. Він говорив про драматичну диспропорцію в темпах збільшення технічного потенціалу, з одного боку, і моральним, духовним розвитком особистості, з іншого:

Людство стоїть перед жорстким вибором. Або воно кардинально прискорить нарощування свого морального потенціалу, зробивши його порівнянним з темпом технічного прогресу, або технічний прогрес, не узгоджений з моральними нормами, вийде з-під контролю і призведе до екологічного колапсу і загибелі цивілізації.

Чверть століття тому він і уявити собі не міг, яка вибухне війна і як бомби будуть падати не тільки зовсім поряд з Інститутом імені Мечникова у Харкові, але й поряд з атомними електростанціями!

А ось у першому великому науково-фантастичному романі Станіслава Лема, «романі-попередженні» «Астронавти», суспільство, що пішло шляхом гуманізму та самовдосконалення, протиставляється агресивній цивілізації, що сконцентрувалася на війні та руйнуванні.

Картина Даниеля Лавдейла. Колаж Олени Зелениної.

Я знайшла повний текст вірша «Как сон, пройдут дела и помыслы людей...» авторства Миколи Мінського (1855-1937), звідки академік Васильєв запозичив епіграф. І в ньому такі рядки:

Как сон, пройдут дела и помыслы людей.

Забудется герой, истлеет мавзолей.

И вместе в общий прах сольются.

И мудрость, и любовь, и знания, и права,

Как с аспидной доски ненужные слова,

Рукой неведомой сотрутся.

И уж не те слова под тою же рукой —

Далёко от земли, застывшей и немой, —

Возникнут вновь загадкой бледной.

И снова свет блеснёт, чтоб стать добычей тьмы,

И кто-то будет жить не так, как жили мы,

Но так, как мы, умрёт бесследно.

...Якщо правильний здогад Миколи Васильєва про позаземне техногенне походження «тунгуського феномена», то можливо, після катастрофічного приземлення інопланетяни вирішили більше не намагатися летіти на Землю.

Ну а, спостерігаючи, як представники роду людського безглуздо винищують один одного, навряд чи колись захочуть.